

Stari grad – Wildenlack

Filip je plačal nekemu Indelu Zymermanu 4 talente, da je pospravil uporabne ruševine Wildenlacka. Potres je leta 1511 porušil tudi stolp na Kranclju. Ruševine le-tega je pospravil neki Wolh, ki je zaračunal za to delo 26 talentov. Material iz teh porušениh zidov so porabili za obnovo bližnjega Loškega gradu, zato je bilo pospravljanje dražje.

Ob poskusu očiščenja ruševin Starega gradu in Kranclja v letih 1954 in 1955 je dr. Pavle Blaznik že leta 1956 zapisal: »Prepričan sem, da bosta odslej obe postojanki deležni živega zanimanja tako domačinov kot tujcev.« V LR št. 3 iz leta 1956 je potem objavil krajšo razpravo o obeh postojankah. Pred njim je o Starem gradu pisal že Franc Pokorn, leta 1894. Oba sta domnevala, da je šlo prvotno za postojanko roparskih vitezov. Še dr. Blazniku se je zdelo, da »Lega gradu ustreza mnogo bolj potrebam kakih roparskih vitezov, kot pa obsežnemu in skrbno urejenemu zemljiškemu gospostvu«. V svoji monografiji o loškem gospostvu pa je dr. Blaznik že spremenil mišljenje: »Mikavna je domneva, da je freisinški škof na tem mestu že ob ustanovitvi loškega gospostva našel utrjeno postojanko, ki je ležala nasproti gradišča Puštala«. Na neko staro lokacijo kažejo tudi pripovedke o zakleti deklici in rumenih zlatih. Dr. Stopar je mnenja, da je grad vsaj že v 12. stoletju prevzel vlogo freisinškega dvora v Stari Loki, kar pa je malo verjetno. Starološki dvor se je verjetno selil na mesto, kjer je danes kraj Stari dvor.

Škof je Wildenlack in utrdbo na Kranclju dajal v varstvo gradiščanom, ki jih je najemal med plemstvom na Kranjskem. Skupno poveljstvo obeh gradov je trajalo do srede 14. stoletja, potem pa so funkciji ločili. Imena gradiščanov so nam znana od leta 1262 dalje do zadnjega, Baltazarja Siegesdorferja 1504-1508, malo pred potresom.

Od začetka 14. stoletja do potresa leta 1511 smo dobro seznanjeni z obnovitvenimi deli na Starem gradu in na Kranclju. Poznamo imena posameznih obrtnih mojstrov, porabljen material in tudi tlačanske obveznosti pri popravilih gradu.

Iz let 1315, 1318, in 1321 so znani hišni inventarji na Loškem gradu, Kranclju in Wildenlacku, ki pa so samo v enem primeru zadostno natančno navedeni za lokacijo na Wildenlacku. Leta 1321 navaja inventar na Wildenlacku 3 kavljaste samostrele, na Kranclju pa dva. Za vse druge predmete, ki so navedeni po prostorih na obeh lokacijah, pa je bolj verjetno, da so se, razen orožja, nahajali v glavnem na utrdbi na Kranclju in na Loškem gradu. *Že* imena prostorov kažejo na to: škofova soba, kapela, kaplanova soba, obednica nasproti kaple, posamezne sobe po namenu in legi, sobe shranbe, Lavrinova soba, Janezova soba, Ulrikova soba. Tudi dragoceni predmeti kažejo na uglednejšo lokacijo v Loki.

Ko je škof Konrad v ponedeljek po prvi postni nedelji leta 1315 zapustil Loko, je za eno leto postavil za gradiščana gospoda Markvarda in R.(udigerja) iz Polhovega Gradca, da bo-

sta kot gradiščana varovala Wildenlack in stari stolp nad gradom. Za plačilo bosta dobila 250 kašgarskih modijev rži in ovsa, 600 sirov in 20 mark. Oba sta morala sama poskrbeti za čuvajce in vratarje.

Sodeč po zgodnjeromanski zidavi iz časa knalno po formiranju loškega gospostva, smemo ostaline Starega gradu postaviti v 11. stoletje. Postojanka je bila vključena v okrepitev obrambe obeh gradov v Loku in za varstvo mesta. Ni pa bila sposobna ustavljati sovražnih vpadov iz obeh dolin; za te je bila bolj informativna točka. Izpadi posadke Starega gradu so slabili napadalce pri obleganju obeh gradov: Kranclja in Loškega gradu ter mesta. Opitična in zvočna signalizacija med Starim gradom in Krancljem je možna še danes. Med spodnjim gradom in mestom pa je bila še uspešnejša.

Sedaj pa še nekaj mojih osebnih domnev o razvalinah Starega gradu:

Lokacija Wildenlacka je imela svoj pomen verjetno že v predzgodovinskem času, na katerega se navezujejo pripovedke iz predzgodovinskih izročil, ko govorijo o naselitvah na vrhovih, kjer so bila svetišča. Srednjeveški pomen gradu nam, kot smo zgoraj omenili, razlagata dr. Reisp in dr. Blaznik. Glede imena lokacije pa je zanimiva trditve inž. Tomaža Križnarja in dr. Branka Reispa, ki zanjo dosledno navajata ime Wildenlack-Divja Loka, z vsemi inačicami. Pravi Altenburg-Stari grad je grad v vasi Zagrad pri Otočcu. Po porušenju so namreč ljudje vse opustele gradove imenovali »stari grad«. Wildenlack nam nakazuje, da je bila nekje pri današnji Stari Loku, prvotna Loka, poznejša Škofja Loka. Lokacija Stare Loke (Loka) se verjetno povezuje z izkopanimi na hribu Puštal (Burgstelle) nad Trnjem, kar je nakazal že dr. Blaznik. Stara pripovedka pripoveduje, da je med Wildenlackom in starološko graščino podzemni rov. Starološki graščak Karel Strahl je konec 19. stoletja zadevo preiskoval, seveda pozitivnega rezultata v tej obliki ni bilo. Stari grad - Divja Loka je bil drugi po lokaciji prve omembe Loke na mestu sedanje Stare Loke. Lokacija Wildenlacka je bila v pomoč pri zapori v Selško in posredno tudi v Poljansko dolino. Na poljanski strani ni še nihče proučeval hriba nad cerkvijo sv. Lovrenca nad Zmincem. Ta lokacija naj bi služila kontroli Poljanske doline. Gre namreč za zelo starega svetnika, prvega mučenca še iz Kristusovih časov. Za cerkev pravi France Pokorn, seveda brez vira, da je ena najstarejših, iz leta 1118. Legenda pravi, da je sv. Lovrenc želel imeti zgradbo prav na tem mestu in ne na drugi, lepši lokaciji na Mavžarjevih njivah v Breznici. Svetnik je ponoči vedno prenesel gradbeni material na sedanjo lokacijo. Gradbeniki so se potem sprizajčili s sedanjo lokacijo, ki je ugodna za vse okoliške soseske, Gabrovo, Breznico in Zminec, kar so ljudje upoštevali pri gradnji cerkvice.

Lokacija Divje Loke je idealna, na strmi špici nad travnikom s potokom, danes imenovanim Tajnetov travnik. V nadaljevanju dolinice je proti jugu prehod prek Kobile na Poljansko stran in na hrib sv. Lovrenca. Tik pod Wildenlackom je zaprta dolinica, res prava loka. Naprej v smeri proti Lubniku je kotlinica imenovana Kuhinja. Od tam prihaja znamenita lubniška megla. V smeri Gabrovega je na pobočju ravnica, o kateri bi kazalo razmisliti ali je naravnega ali umetnega izvora. Ob poti naprej proti Gabrovem sta dve naravni jami in dva udora, močno podobna kamnolomoma. Jami bi lahko občasno služili kot skrivališče. Udomini (»kamnoloma«), pa sta morda služila za pridobivanje kamna za neko lokacijo v dolini. Kamenje za Wildenlack pa so lomili kar pod grajskim hribčkom. Gradbeniki so vedno iskali gradbeni material v neposredni bližini, da so ga lažje dostavljali do gradbišča.

Menim, da gre pri Wildenlacku za predfreisinsko lokacijo, ki bi jo morali z okolico vred interdisciplinarno pregledati. Povabiti bi morali geologe, arheologe, zgodovinarje, gradbenike in druge »mojstre«.

In kakšen je Stari grad danes? Po previdnem pristopu vidimo po 500 letih še ovalen tloris grajskega obzidja. Zidovi se na vogalih blago zalomijo, nikoli pa niso zaokroženi. Določen del zidu je vedno raven. V zidovih so ohranjene okrogle luknje, ki so ostale od vstavljenih smrekovih sušic. Te so služile na zunanji strani zidu kot oder pri zidavi in so jih po uporabi požagali. Z notranje strani so podpornice nosile obrambne mostovže. Približno na dva metra višine se luknje ponavljajo. Od teh strohnelih rant so ostale le še luknje v zidu. Neodvisno od teh lukenj pa so grobo obdelane obrambne line na različnih višinah. Zidava obzidja je groba, zgodnjeromanska, v plasteh. Ne more pa se kosati z odlično in vzorno romansko zidavo poznejšega stolpa na Kranclju. Odličnejše, kamnite detajle s Starega gradu je pospravil že škof po potresu. Nekateri so izginili še ne tako dolgo nazaj. Ob previdnem zunanjem obhodu gradu najdemo še en podporni zid. To kaže, da naj bi bil prvotni obhod gradu malo nižje in se je v stoletjih nasul. Pred vhodom v obzidje je ravnica, podprta z zidom v smeri Vincarske grape. Ta je služila verjetno za »logistiko«, hleve in zunanje shrambe. Znotraj obzidja je ohranjenih kar nekaj vzdolžnih in prečnih zidov. V smeri Lubnika je obzidje podvojeno, kar bi kazalo na najbolj varni del gradu, na stolp. Z arheološkimi posegi bi lahko ugotovili, katere stavbe so bile znotraj obzidja.

Do 500-letnice potresa, to je do leta 2011, bi kazalo vsaj posekati okoliško drevje, da bo grad spet viden, posebno od vzhodne strani ob prihodu v Loko. Zakrpati je treba največje luknje v obzidju, kjer želijo moderni roparji in iskalki zakladov priti v nouranjsost, pod zasutje. Obiskovalcem je treba omogočiti varen dostop do gradu in v samo ruševino. Ideje, kako bi razvalino rekonstruirali in oživili nam je na predavanju v Kašči poleti 2006 lepo predstavil inž. Tomaž Križnar.

LITERATURA:

1. Pokorn, F.; Loka, prenatís Florjančič, P., MD Škofja Loka, 1995, str.39.
2. Blaznik, P.; Zgomjní stolp na Kranclju in Stari grad pod Lubnikom ter njuni gradiščani. LR 3, 1956. str. 79.
3. Štukl, F.; Inventar škofjeloškega gradu iz leta 1315. LR 14. 1967, str. 61.
4. Blaznik, P.; Škofja Loka in loško gospostvo (973-1803). MD Škofja Loka, 1973, passim.
5. Reisp, B.; Škofjeloški grad, Zbirka vodnikov št. 130. Ljubljana 1984, passim.
6. Stopar, I.: Grajske stavbe v osrednji Sloveniji-Gorenjska. Ljubljana, Viharnik d.o.o. 1998.